

Barbara Jankowiak (red.), *Socjoterapia jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013, 364 s.

Praca zbiorowa *Socjoterapia jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Teoria i praktyka* jest przykładem interdyscyplinarnego, analityczno-syntezyującego opisu działania psychopedagogicznego, które szczególnie w ostatnich latach wzbudza zainteresowanie i nadzieje pedagogów na poprawę kondycji wychowawczo-socjalizacyjnej dzieci i młodzieży, jakim jest socjoterapia. Ten typ działania korekcyjnego i profilaktycznego może być zalecany i stosowany na poziomie indywidualnym i zbiorowym, i jako taki znacząco zyskał na popularności ze względu na widoczne pozytywne skutki, jakie przynosi w zakresie poprawy psychospołecznego funkcjonowania indywidualnego i grupowego.

Prezentowaną tu książkę charakteryzuje niezwykle wartościowe wielowymiarowe i wielopłaszczyznowe podejście do tematu, a jej lektura z pewnością pozwoli czytelnikom na trafne i prawdziwie głębokie zrozumienie istoty socjoterapii jako specyficznego typu działania, zrozumienie jej uwarunkowań, obszarów wykorzystania, rodzajów szczegółowych stosowanych w jej ramach działań oraz rozwiązań metodycznych, a także na poznanie korzyści, jakie niesie. Lektura tej książki powinna być gorąco polecana pedagogom akademikom, studentom pedagogiki oraz praktykom. Autorzy i redaktorka książki wykazali się znakomitą wyczuciem tematu, trafiając w potrzeby czytelnicze, bowiem od jakiegoś już czasu odczuwało się niedosyt wartościowych opracowań dotyczących socjoterapii. Istniejące pozycje zwykle miały typowo metodyczny profil i często pozbawione były podstaw teoretycznych. Książka pod redakcją Barbary Jankowiak stanowi przykład opracowania, które podejmuje zarówno omówienie podstaw teoretycznych tego typu działalności, jak i ukazuje aspekty praktyczne stosowania i wykorzystywania socjoterapii, znakomicie wychodząc naprzeciw oczekiwaniom środowisk tak praktycznych, jak i naukowych.

Przedstawiana praca zbiorowa gromadzi 19 tekstów prezentujących swoiste spojrzenie na socjoterapię i metodykę jej stosowania. Całość zbioru podzielona została na dwie części. W pierwszej, zatytułowanej „Socjoterapia – refleksje teoretyczne”, znalazły się teksty o aspiracjach uczestnictwa w dyskursie dotyczącym różnych zagadnień związanych z socjoterapią, w tym tych najbardziej zasadniczych dotyczących jej istoty jako formy pomocy psychopedagogicznej, czynników aktywnych pomocowo występujących w socjoterapii, kompetencji socjoterapeuty, diagnozy realizowanej w ramach socjoterapii oraz ogólnego propozytywnego profilu jej stosowania. Czytelnik z pewnością z dużym zainteresowaniem powędruje przez poszczególne opracowania nie tylko ze względu na bogactwo walorów poznawczych w nich zawartych, ale także ze względu na kompetentny, rzetelny i klarowny przekaz, w jakim teksty te zostały stworzone. Także druga część pracy, zatytułowana „Socjoterapia – praktyka”, stanowi uporządkowany zbiór cennych dla czytelnika tekstów, których profil osadzony jest przede wszystkim w klimatach prakseologicznych. Znajduje się tu wiele ciekawych propozycji i sugestii, a wręcz metodycznych dyrektywy i prezentacji środków dotyczących działania socjoterapeutycznego. Sposób ich ekspozycji umożliwi niemal bezpośrednio wykorzystanie ukazywanych metod (coaching, techniki relaksacyjne, animaloterapia, arteterapia, muzyko i rytmikoterapia, wizualizacja) wobec określonych grup problemów psychospołecznego funkcjonowania.

Ciąg tekstów w części pierwszej rozpoczyna tekst Agnieszki Cybal-Michalskiej, która pokazuje refleksję nad kondycją współczesnego człowieka, człowieka stawiającego czoła niełatwym wyzwaniom współczesności, a jednocześnie szczególnie narażonego na różnego

rodzaju zawirowania procesów tożsamościowych. W tym kontekście socjoterapia ukazywana jest jako sposób wsparcia jednostek (i grup) w procesach wzmacniania lub odbudowywania wspólnotowych więzi i jednocześnie jako sposób budowania podstawy dla podmiotowej aktywności dzieci i młodzieży. Jest to tekst pełen głębokich refleksji nad tożsamością człowieka i jego podmiotowością oraz nad współczesnymi kontekstami jej formowania się oraz transformacji. Stanowi on znakomite preludium dla dalszych opracowań zawartych w książce, które są już bezpośrednio skupione na ukazaniu podstawowych znaczeń i odniesień socjoterapii oraz jej zastosowań.

Kolejny tekst, Barbary Jankowiak i Emilii Soroko, stanowi wartościową analitycznie, a jednocześnie kreatywną rekonstrukcję pojęciową eksplorującą istotę socjoterapii. Czytelnik spotka tu zarówno precyzyjną analizą rozumienia socjoterapii, działań socjoterapeutycznych, jak i wykład dotyczący istoty jej rozumienia jako formy terapii oraz wspomagania rozwoju. Co szczególnie zwraca uwagę w tym opracowaniu, to oryginalna propozycja autorskiego spojrzenia i ujęcia socjoterapii jako formy pomocy psychopedagogicznej.

W następnym opracowaniu Ewa Kasperek-Golimowska rozważa socjoterapię jako działanie, którego celem jest wspieranie osiągania zdrowia i w ten sposób wyznacza mu podstawowe zadania, treść i styl działania. Autorka przedstawia tu socjoterapię najpierw w kontekście ujęć patogenetycznych, a następnie w ujęciu salutogenetycznym, zwracając uwagę i znakomicie eksponując między innymi „siły” (zasoby) kształtowane w socjoterapii jako cechy – czynniki chroniące i wspomagające satysfakcjonujące funkcjonowanie jednostki. Autorka przedstawia też możliwe efekty socjoterapii, lokując je w obszarze promocji zdrowia, czym zdecydowanie rozszerza tradycyjnie utożsamiane z socjoterapią funkcje naprawczo-korekcyjne.

W kolejnym tekście ponownie Barbara Jankowiak i Emilia Soroko podejmują próbę ukazania zasadniczych czynników, specyficznych dla socjoterapii, mających walory terapeutyczne, będących jednocześnie odmiennymi od czynników typowo terapeutycznych, istotnych dla zmiany osobowości. Poza profilem rekonstrukcyjnym w tekście występuje autorska propozycja wskazująca czynniki pomocowe charakterystyczne dla socjoterapii. To bardzo cenny poznawczo tekst, eksponujący wręcz drobiazgowo różnicę pomiędzy wymiarem terapeutycznym a pomocowym socjoterapii. Rozróżnienie to wydaje się być cenne, a jednocześnie niezbędne dla aktywowania wskazywanych walorów (czynników) w praktyce socjoterapeutycznej.

Najważniejszym elementem procesu socjoterapii jest osoba go prowadząca – jej postać i kompetencje. Ten wątek tematu socjoterapii w ciekawy i rzeczowy sposób zaprezentowała w kolejnym tekście Katarzyna Waszyńska. Podała ona wnikliwej analizie wiedzę, umiejętności oraz kompetencje osobowościowe i profesjonalne socjoterapeuty. To opracowanie powinno spotkać się ze szczególnym zainteresowaniem czytelników, zwłaszcza studentów, jako potencjalnych socjoterapeutów, z powodu znakomitego zdefiniowania zasadniczych parametrów roli socjoterapeuty. Obraz ten może też być mądrze wykorzystany przy konstruowaniu sylwetki kompetencji studenta oraz absolwenta studiów pedagogicznych i wyznaczaniu treści jego kształcenia.

W następnym opracowaniu Katarzyna Poniatowska-Leszczyńska przedstawia psychodynamiczne podejście do socjoterapii, będące podłożem metod i technik, z których korzysta się w tej dziedzinie. W ujęciu psychodynamicznym socjoterapia została osadzona w przestrzeni relacji interpersonalnych kontekstów dokonywania się procesu rozumienia intrapsychnego. Wskazuje się tu na socjoterapię jako metodę pracy z dziećmi, wykładając jednocześnie na gruncie podejścia psychodynamicznego swoistą metodykę procesu socjoterapeutycznego wraz z prezentacją etapów procesu grupowego.

Podobne ujęcie prezentuje w kolejnym tekście Maciej Wilk, który dokonuje analizy znaczenia, celów i funkcji diagnozy w procesie socjoterapii, tak w kontekście inicjującym, jak i monitorującym działanie socjoterapeutyczne. W pierwszej części tekstu spotykamy się z uporządkowanym wykładem w zakresie pojęcia i zadań oraz „obiektów” socjoterapii vs. psychoterapii, a następnie w obszarze diagnozy i jej specyfiki w obu dziedzinach. Zasadniczym jednak celem tekstu stało się ukazanie psychodynamicznego spojrzenia na diagnozę w socjoterapii. W tym zakresie szczególnie wartościowym elementem wykładu wydaje się być odniesienie psychodynamicznego punktu widzenia diagnozy w socjoterapii do bezpośrednich potrzeb tej działalności i do jej „beneficjentów”.

Socjoterapia w perspektywie psychologii pozytywnej prezentowana jest w opracowaniu Łukasza Kaczmarka, który wskazuje na dwa wymiary zamierzeń socjoterapeutycznych: z jednej strony na ich felicytogeny (wzbogacający) aspekt, a z drugiej – na aspekt korekcyjny. Zwłaszcza zwrócenie uwagi na pierwszy z wymienionych wymiarów wydaje się być szczególnie interesujące, bowiem stale pozytywna orientacja działań pedagogicznych (polegająca na wzmacnianiu stanów pozytywnych, zalet i potencjałów) wydaje się w pozostawać w cieniu postulowania i realizowania „walki” z problemami, zaburzeniami i brakami. Rozdział ten powinien spotkać się z dużą uwagą odbiorców, wpisuje się bowiem w nowe promowane sposoby myślenia o pedagogice oraz pomocy i działaniu wobec sytuacji i procesów problemowych, opartej na zasobach, siłach i potencjałach indywidualnych i środowiskowych.

Orientacja pozytywna w działaniu psychopedagogicznym przebrzmiewa też wyraźnie w kolejnym tekście mówiącym o kształtowaniu optymizmu wśród młodzieży poddawanej działaniom socjoterapeutycznym. Jego Autorki – Izabela Stankowska, Magdalena Roszak i Anita Machaj – wyszły z założenia, że dla intensyfikacji pozytywnych skutków oddziaływań socjoterapeutycznych szczególnie istotna jest praca nad rozwijaniem optymistycznego stylu wyjaśniania i przewartościowywanie podstawy orientacji życiowej w kierunku optymistycznych atrybucji, postaw i schematów. Analizując semantykę pojęcia optymizmu i ukazując mechanizmy konstruowania się optymizmu, Autorki przedstawiają wartościowe praktycznie możliwości i sposoby jego kształtowania optymizmu które mogą znaleźć bezpośrednie zastosowanie w praktyce pedagogicznej, ukazują również wyniki własnych badań empirycznych nad optymizmem wśród młodzieży.

Część drugą monografii, zatytułowaną „Socjoterapia – praktyka”, konstruuje dziesięć tekstów omawiających metodyczne aspekty stosowania socjoterapii w praktyce pomocy psychopedagogicznej i profilaktyki psychopedagogicznej.

Cykl rozpoczyna tekst Marzeny Buchnat dotyczący zastosowania socjoterapii w pracy z dziećmi niepełnosprawnymi intelektualnie. Autorka widzi socjoterapię jako działanie, które wpisuje się w podstawowe założenia rehabilitacji osób niepełnosprawnych intelektualnie i następnie przekonująco tę tezę argumentuje. Ukazuje też specyfikę zajęć socjoterapeutycznych w przypadku takich dzieci.

Z kolei Ewelina Silecka w następnym tekście przedstawia socjoterapię w perspektywie jej wykorzystania w pracy z jednostkami niedostosowanymi społecznie. Autorka stawia i rozważa między innymi ciekawe pytanie: czy prowadzący pracę z osobami niedostosowanymi społecznie powinien być bardziej wychowawcą, czy właśnie socjoterapeutką? W tekście znajdują się też uwagi na temat możliwości i rzeczywistość stosowania socjoterapii wobec dzieci niedostosowanych społecznie w placówkach opiekuńczych i resocjalizacyjnych, oraz prezentacja konkretnych metodycznych i etyczno-zawodowych wskazań.

Kolejny tekst to interesująca prezentacja na temat autorskiej metody pracy z grupą – gry autobiograficznej. Autorka tekstu, Karolina Kuryś, ukazuje zalety tej metody, a następnie

dokonuje jej opisu. Ukazana i wyjaśniona w tekście metoda z pewnością wzbudzi szczególnie zainteresowanie czytelników jako bezpośrednia „podpowiedź” metodyczna do wykorzystania w praktyce.

Nad możliwościami wykorzystania coachingu i jego elementów w pracy socjoterapeutycznej zastanawia się w następnym opracowaniu Anna Gulczyńska. Autorka znakomicie ukazuje „punkty wspólne” socjoterapii i coachingu, jednocześnie przybliżając czytelnikowi zasadnicze cechy samego coachingu. Daje też konkretne propozycje zastosowania go w socjoterapii na poszczególnych jej etapach: diagnozy, pracy z grupą oraz ewaluacji działań socjoterapeutycznych, co czyni z tekstu świetną propozycją metodyczną.

Równie ciekawą propozycję przedstawia w kolejnym tekście Ewelina Flatow, ukazując możliwości stosowania technik relaksacyjnych (relaksacja neuromięśniowa, trening autogenny, hatha joga) w socjoterapii. Propozycja ta wydaje się być szczególnie cenna dla praktyków działania socjoterapeutycznego.

Zbigniew Bielan oraz Izabela Stankowska w zakresie metodycznej refleksji nad socjoterapią przedstawiają animaloterapię. Autorzy rozważają w tekście różne aspekty tematu: historię relacji człowieka ze zwierzęciem, jej wymiar emocjonalny, funkcje zwierzęcia w życiu człowieka. Ponadto ukazano konkretne odmiany animaloterapii, tj. użytkowania określonych gatunków zwierząt dla celów terapeutycznych.

Arteterapię i wykorzystanie jej metod w socjoterapii przedstawia Maja Stańko-Kaczmarek. Autorka wykazuje zasadność jej użytkowania w socjoterapii oraz prezentuje metody arteterapii jako wpisujące się w założenia socjoterapii. Omawia je też w dalszej części tekstu, porządkując ich prezentację w perspektywie pracy indywidualnej, pracy w parach, oraz pracy grupowej

Kolejną metodę w perspektywie wykorzystania w socjoterapii – muzykoterapię – przedstawia Katarzyna Forecka-Waśko. Poza przypomnieniem istoty metody i jej terapeutycznych funkcji Autorka skupia się na jej odmianie, jaką jest rytmikoterapia. W tym zakresie dokonuje szczegółowej analizy aspektów metodycznych, pokazując przy tym przykłady ćwiczeń wraz z ich analizą funkcjonalną.

Możliwości wykorzystania wizualizacji w socjoterapii stały się tematem tekstu Aleksandry Załustowicz. Przedstawiając wizualizację jako zyskującą na popularności metodę, Autorka przybliży czytelnikowi jej istotę i funkcje, a także ukazuje wykorzystywane w niej środki. Zawiera przy tym metodyczny opis faz oraz przykłady jej wykorzystania do pracy z dziećmi o określonych problemach społeczno-emocjonalnego funkcjonowania, prezentując opisy szczegółowych ćwiczeń wizualizacyjnych. spotka się z zainteresowaniem studentów i praktyków.

Problematykę twórczości w socjoterapii podjęła Jolanta Enko. Na podłożu teoretycznych rozważań o twórczości, jej istocie i uwarunkowaniach osobowościowych oraz ukazując funkcje prozdrowotne twórczości, a także pokazując problemy dotyczące identyfikacji twórczego potencjału, Autorka podejmuje kwestie problemowego funkcjonowania uczniów twórczych oraz temat aspektów pobudzania twórczości dzieci przez rodziców i nauczycieli.

Książka o socjoterapii pod redakcją Barbary Jankowiak stanowi cenną pozycję na rynku podręczników pedagogicznych. Ze względu na poziom zawartych w niej opracowań i kompleksowość ujęcia tematu, a także liczne walory prakseologiczne, z pewnością będzie cieszyła się dużym zainteresowaniem środowisk akademickich, zwłaszcza studentów pedagogiki oraz nauczycieli akademickich prowadzących zajęcia z przedmiotów dotyczących metodyki pracy pedagogicznej, ale też jest ona lekturą godną polecenia dla pogłębiania kompetencji pedagogicznych przez praktyków.